

Lelkileg könnyebb az ellenzékiiség

Beszélgetés Mécs Imrével

Az MSZP és az SZDSZ koalíciója nyomán elterjedt a szociálliberális jelző, amin a szocialista-liberális együttműködést értik. Pedig ezt a kifejezést valódi jelentésével korábban is használták; például az SZDSZ-frakción belül évekkal ezelőtt megalakult platformok közül az egyik a szociálliberális platform. Ez nevével jelezte, hogy a szociális problémákra közismerten érzéketlen ortodox liberalizmustól éppen az esetleges ügye iránti fogékonyság különbözteti meg. Ma már csak ez az egy, Mécs Imre vezette platform működik a pártban, hiszen a többiek időközben „felszívódtak”. Honnan ered ez a fogalom?

— Magyarországon annak idején néhány tájékozatlan ember fel is kapta a fejét erre az elnevezésre. Sajnálatomra még barátom, **Eörsi Pista** is vitatta. Pedig egy nagyon fontos eszmeáramlatról van szó. Erről én **Eduard Bernstein** 1901-ben kiadott *Kollektivismus, oder sozialliberalismus* című tanulmányában olvastam. Bernstein válasza egyértelmű: a szociáldemokráciának át kell alakulnia szociálliberalizmussá, tehát az autonóm szabad embereknek kell szabad akaratukból valódi közösséget alkotniuk, és nem olyan kényszerközösséget, mint a proletárok. Szellemisége alapján született a német szociáldemokrácia Bad Godesberg-i megújulási programja 1959-ben, amikor is „kidobták” a marxizmust és a proletárdiktatúrát, bár nem teljesen követték Bernsteint. Szerintünk a liberalizmust, az egyén szabadságát, azt a szabadságot, amelyet csak mások jogai korlátozhatnak, ki kell egészíteni a közösség iránti fogékonysággal, a közösség szabadságával, mivel az ember *homo socialis*, tehát alapvetően közösségi lény. Azt hiszem, hogy a modern korban ez a követendő irányzat, tehát ezt támogandó alapítottunk platformot. El is tudtuk érni azt, hogy az elnök elfogadta a definíciót: az SZDSZ-nek szociálliberális néppárttá kell válnia.

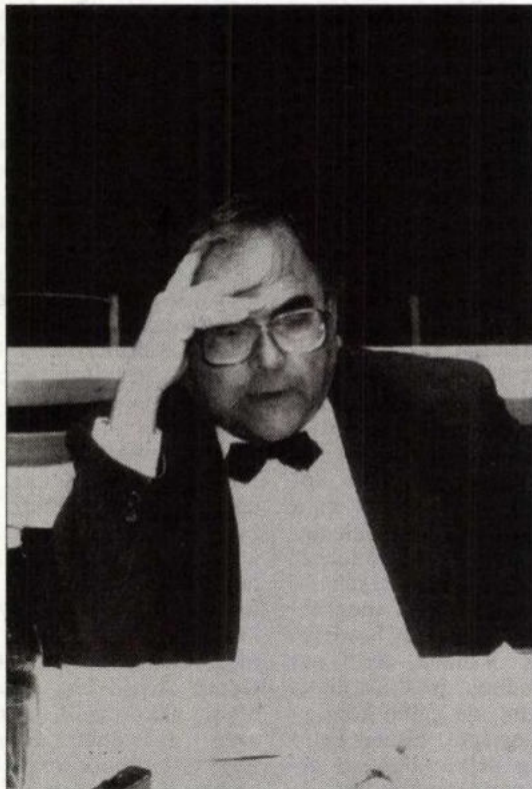
— No és az lett?

— Az út, mint tudjuk, hosszú...

— A választások után tréfásan „panaszkodott” nekem, hogy hatvanévi ellenzékiiség után nehéz az átállás, hiszen életében először lett kormánypárti. Az antiszociális kormányintézkedések után kénytelen lehet ez a szerep egy igazi szociálliberális számára.

— Tényleg tréfásan mondtam ezt a hatvan évet, de az igaz, hogy már tizenhat évesen, az egyházi iskolák államosítása után szembekerültem a fennálló hatalommal, és ez a pártállam végéig tartott. Fizikailag nehéz ellenzékiéknél élni, de lelkiileg könnyebb, mert az ember nyugodtan kimondhatja azt, amit gondol, és ha vállalja a szembenállást és a marginalizálódást, őszintén beszélhet. Most meg kellett tapasztalnom azt, hogy mit jelent részt vállalni a kormányzati feladatokban, mit jelent az, hogy minden mondatom előtt tízig kell számolnom, hiszen most nagyobb a szavaim súlya. Reflexeim, érthető módon, még ma is ellenzékiek, az első a bíráló gondolata. Vannak olyan alapvető filozófiai és morális kérdések is, amelyekben semmiféle kompromisszum nem engedhető meg. Ilyen volt számomra például az abortusz törvény vitája, de ide sorolom a családok védelmének és a társadalom jövőképeinek fontosságát, ahol az elveket nem lehet feladni. Ugyanakkor mindig meg kell keresni azt a modus vivendit, amely lehetővé teszi a kormányzat működését, hiszen gyakorlatilag semmit sem lehet elérni kompromisszumok nélkül. Vannak kérdések, amelyekben kell a figyelem, hiszen enélkül nem működhet a kormány; és vannak kérdések, amelyekben fel kell emelni szavunkat, de nem mindegy, mikor és hogyan.

— Eddig nem emelte fel a szavát az SZDSZ szociálliberális platformja a kormány családó-

kat nyomorító intézkedései ellen. Maradnak az elvi szilárdságnál, és továbbra is hallgatnak?

— Béki Gabriella nemrég tartott megbeszélést kőbányai tagjainkkal a szociálpolitikai intézkedésekről. El is határoztuk, hogy tartunk egy szimpóziumot, ahol nyilvánosan kívánjuk megvitatni a kormány családokat érintő intézkedéseit.

— Őn nemcsak a néhány képviselőt tömörítő platform vezetője, de a honvédelmi bizottság nagy tekintélyű elnöke is. Egyesek szerint az előző kormány idején a szünet nélküli helybenjárást gyakorló honvédségünk a pénzügyi feltételek további romlása és a vezetés mentalitásbeli problémái miatt mostanában zuhanórepülésbe vált át. A honvédségi „stílusvisszaváltás” egyik jele, hogy a HM-ben hirtelen ismét feltűnt korábbi elvtársak lekezelő módon bántanak a civilekkel, akik túrnek, mert félnek a beígért elbocsátástól. Amikor Wachsler Tamás képviselő információt kért a honvédség parancsnokától arról, hogy valójában hány órát is repülnek évente a pilóták, vajon elérte-e ez az óraszám azt a veszélyességi küszöböt, ami után már szaporodnak a lezuhanások, olyan stílusú elutasításban volt része, amelyről eddig azt hittük, csak a Magyar Néphadsereg vezetésének sajátja volt, de a Magyar Honvédség már nem él vele. Mi erről az ön véleménye?

— Wachsler képviselő úr levele kissé karistos volt ugyan, de megengedhetetlen volt a honvédség parancsnokának az elutasítása is. Később a parancsnok megküldte a kért adatokat. Ez az eset éppen azt mutatja, hogy működik a civil ellenőrzés. Jólesően vesszük tudomásul, hogy a katonák, noha nehéz kérdésekre kell válaszolniuk, valójában megnyugodnak, ha le tudják rakni magukról a döntés politikai súlyát.

— Örvendetes, hogy egy ellenzéki képviselő — bár csak második nekifutásra — mégis megkapja az információkat. Ez is felhívja a figyelmet a honvédelmi bizottság munkájának fontosságára. Mennyire elégedett eddigi tevékenységükkel?

— Az Országgyűlés honvédelmi bizottságának működése a mostani ciklusban sokkal intenzívebbé vált. Ennek persze vannak előzményei.

Az elmúlt ciklusban eredményesek voltak a hatpárti egyeztetések, és így sikerült a biztonságpolitikai és a honvédelmi alapelveket, valamint a honvédelmi törvényt megalkotni. Az elmúlt négy évben viszont koncepció nélkül történt a hadsereg leépítése. Vagyis az a folyamat, hogy egy százötvenezer fős, a Varsói Szerződésbe tagolt, annak bizonyos segédcsoportját képező hadseregből kellett az ország védelmét ellátó Magyar Hadsereggé átalakulni. Ez eléggé differenciálatlan leépítéssel történt, és ennek során sok diszlokációs probléma adódott. Sajnos nem mindig azoktól szabadultak meg, akik kevésbé lettek volna értékesek. Ezt felismerve az akkori ellenzék követelte, hogy haderőreformot kell végrehajtani, és ennek keretében kell megfelelő koncepció mentén az összes változást végrehajtani. A kormányprogramba már bekerült, hogy hosszú és középtávú haderőreformot kell végrehajtani. Rövid távon viszont válságkezelő programra van szükség ahhoz, hogy a hadsereg finanszírozható és hadra fogható maradjon. A haderőreform készítése folyik, második olvasatban mutatják be a honvédelmi bizottságnak. Észrevételeinket folyamatosan dolgozzák bele az anyagba. Abban is konszenzus van a parlamenti pártok között, hogy belátható időn belül teljes jogú tagja legyünk a NATO politikai és katonai szervezetének egyaránt. Ezért az európai normáknak megfelelő kisebb létszámú, gyors mozgékonyaságú profi, vagyis erősen hivatásos jellegű hadsereget kell kialakítanunk; elsősorban hivatásos tiszteket, tiszthelyetteseket és önkéntes katonákat kell alkalmazni. Amennyiben az ország biztonsága megoldható a hadkötelezettség igénybevétele nélkül, akkor megvizsgáljuk megszüntetésének lehetőségét is.

— Az USA-ban, ahol hivatásos hadsereg van, profizmuson azt értik, hogy a tisztek szakszerűen látják el munkájukat. Tehát nem azért profik, mert főállásban katonák, hanem azért, mert értenek hozzá. Nagyobb problémának látom ennél, hogy a viszonylag alacsony létszámú, kiváló felszereltségű, nagy ütőképességű és gyors reagálású hadseregek csak olyan országokban működhetnek, amelyek nagyon gazdagok, és olyan a biztonsági helyzetük, hogy honvédelemre nincs is szükségük. A végvári harcok óta nyilvánvaló hazánkban, hogy amíg a „profik”, a zsoldosok csődöt mondanak, addig a „talpasok” védik a hazát.

— Nem zsoldos seregről beszéltem, hanem hivatásos és önkéntes tagokból álló hadseregről. Az USA-nak ugyan hivatásos és önkéntes hadserege van, de mellette önkéntes jelentkezős alapján léteznek a tartalékos egységek — és még ott van a Nemzeti Gárda is. Az átalakulás hosszú folyamat, amelynek során nem mondhatunk le az általános hadkötelezettségről. Megszüntetésének lehetőségét csak tíz, tizenöt év után látom megvizsgálálandónak. Nagyszámú kiképzett tartalékosra — akik szükség esetén behívhatók — akkor is szükség lesz. Magam is láttam 1956-ban, hogy mennyire fontos volt az a kiképzés, amit az egyetemen kaptunk, és amely ellen annyira ódzkodtunk. A NATO-ba való integrálódás eredményeképpen nekünk is meg kell elégednünk egy kisebb, de elégséges méretű hadsereg fenntartásával. Ebbe az irányba megy egyébként Európa is, bár viták vannak még, hogy le szabad-e egyáltalán mondani a hadkötelezettségről, hiszen az is a civil kontroll egyik ága, hiszen a társadalom minden rétegeből kerülnek be a hadseregbe.

— Ez viszont az ön szakterületének mondható, hiszen eddig már többször szóvá tette a honvédség civil ellenőrzésének, irányításának fontosságát, és a meglévő hiányosságokat.

— A Magyar Köztársaságban megvannak a civil kontroll keretei, és ezek erős demokratikus polgári ellenőrzésre adnak lehetőséget. A szereplőktől is függ, mennyire élnek ezzel. Elsősorban az Országgyűlésnek vannak jogosítványai, de a köztársasági elnöknek, a kormánynak, az Alkotmánybíróságnak, a bíróságoknak is megvannak a maguk ellenőrzési lehetőségei. Társadalmi oldalról ezekhez járul a sajtó. Még azok a hivatásos katonák is részt vesznek ebben, akik, reméljük, idővel öntudatos polgárokká fejlődnek. Az ellenőrzés kerete tehát nagyon széles, az viszont politikai kérdés, hogy mennyire használjuk ki. Magam is szorgalmazom, hogy a Honvédelmi Minisztériumban erőteljesebb legyen a civil vezetők szerepe. Figyelembe kell venni azt is, hogy nálunk korábban volt civil katonapolitikus-képzés. Nincs elég szakember ahhoz, hogy lemondjunk a nyugalmazott tisztek részvételéről. Azt hiszem, alapvetően viselkedéskultúráról van szó, mint erre az ön példái is utaltak. Kívánatos egy olyan tiszti magatartás, amelyik pontosan tudja, hová tartozik az irányítási rendszerben. Ez vonatkozik a politikai és katonai szféra szétválasztására, illetőleg a katonai szférán belül a polgári és a szakmai irányításra is. Világosan el kell különíteni a kompetenciákat. A politikai vezetésnek a politikai kérdésekben kell döntenie, és választania kell a szakmai alternatívák között; a szakmai katonai vezetésnek viszont nem szabad beleártania magát politikai kérdésekbe. Amíg a politikai szférában lehetséges, sőt kívánatos a pártpolitizálás, addig a katonai szakmai szférában nem szabad ennek megjelennie. Amíg ezt a magatartást nem alakítják ki a résztvevők, addig előfordulnak feszültségek.

— Két ellentétes felfogás ismert ebben a kérdésben. Az egyik szerint elég, ha csak a miniszter civil, hiszen ő irányítja a hadsereget, nem pedig a minisztériumi apparátus, amely főleg tisztekből áll. A másik szerint — amelyet magam is vallok — le kell vonni a következtetést abból, hogy a minisztérium a kormány része, tehát nagyobb átjárást kellene biztosítani a katonai és civil szféra között. Dolgozhat katoná a minisztériumban, hiszen ő ért hozzá, de csak civilként. Amikor visszatér a hadsereg kötelékébe valaki, akkor ismét ezredes lesz, de amíg főosztályvezető, addig legyen civil. Nálunk most ez a két funkció keveredik, részben azért, mert így mindkét szféra juttatásaihoz hozzájuthatnak egyesek. Mi az ön véleménye erről?

— Egyetérték önnel, tehát ha betagozódik valaki a polgári irányítás szférájába, akkor úgy is kell viselkednie, mint egy civilnek. A minisztériummal folytatott tárgyalásaink során is felmerült, hogy meg kell szüntetni ezt az anomáliát, hogy a minisztériumba beosztott aktív katonatisztek mind a két minőségükben, tehát a köztisztviselőként és a tisztként is járó előnyöket ösztöszesítik. Ez feszültségeket okoz. A minisztériumban már dolgoznak is ennek a megoldásán. Másrészt a katonai szféra tisztjei részéről is éreztem idegenkedést aziránt, hogy a polgári szférában volt kollégáik vegyenek részt az ő irányításukban. Úgy gondolom, hogy a tábornoki és a főtiszt kar helyesnek tartaná azt, hogy a minisztérium valóban a polgári szféra részét képezze. Ahhoz még kevés idő telt el, hogy ezt a kérdést kulturált módon rendezzük. Németországban is sokáig tartott az átalakulás. Amiről eddig beszéltem, az mind hosszú döntés-előkészítést igényel. A demokratikus polgári ellenőrzésnek a testvére a demokratikus polgári felelősség. Most a politikai felelősség batyuját levettük a katonák válláról, és az Országgyűlés dönt és felel a legfontosabb honvédelmi kérdésekben.

— Ha már a katonai szakmai kérdéseknél tartottunk, örvendetes, hogy ugyanaz a tábornoki kar, ugyanazok a szakemberek, akik eddig elképzelés nélkül alakították át a hadsereget, most végre kiváló koncepciót fognak létrehozni... Egyáltalán milyen nyilvános háttéranyagok születtek meg ehhez eddig? Hozzám csak az a BHKK által készített tanulmány jutott el, amely

a haderőreform biztonságpolitikai alapvetését jelenti. Ez átveszi a rendszerváltozás megkezdése óta ismételtetett közhelyet: tágabb térségünkben nem várható reguláris hadseregekkel vívott háború, tehát elég, ha honvédségünk csak határ menti csetepatékra készül fel. Azóta viszont kitört egy „félreguláris” háború közvetlen közelünkben, az oroszok pedig reguláris csapataikkal vívnak háborút a csecsenek ellen. Nyugaton ezt is másképp látják, mint mi, hiszen nemrég, amikor szó volt az Unprofor horvátországi kivonulásáról, rögtön egy esetleges horvát—szerb háborútól tartottak. Ön szerint biztos-e az, hogy tíz-tizenöt éven belül nem kell más ország reguláris csapataival megmérkőznünk? Ha ugyanis a legcsekélyebb kockázata fölmerülhet, akkor a biztonságpolitikai alapja, sőt az egész haderőreform várható eredménye megkérdőjelezhető. Amikor önöket fegyverforgatásra tanították az egyetemen, nem sok esélye volt, hogy szükségük lesz rá, mégis így lett...

— A jelenlegi biztonságpolitikai elemzések szerint az országok közötti háború valószínűsége csökkent, de teljesen nem zárható ki. Azonban ennek kialakulását megakadályozni elsődlegesen nem a hadsereg, hanem a külpolitika és a jó gazdasági kapcsolatrendszer feladata. A hadsereg csak a biztonság végső biztosítója. Mint mérnök is tudom, hogy tervezéskor vállalni kell az ésszerű kockázatot. Az ésszerű biztonság meghatározása viszont nagyon nehéz. Ezért mondtuk ki, hogy nem lehet lemondani a hadseregről, még akkor sem, ha csekély a háború eshetősége. A hadsereg nagyságát, struktúráját és feladatait igazítanunk kell a térség biztonságpolitikai helyzetéhez, az európai normákhoz és — itt van az ésszerű biztonság szerepe — anyagi lehetőségeikhez.

— Sajnos hazánkban immár évek óta sokkal inkább a pénzügyminiszter határozza meg a honvédség lehetőségeit, mint saját minisztere. Biztos, hogy ésszerű az a kockázat, ami még a honvédelmet is a monetáris politika érdekeinek rendeli alá?

— Ha Európa és a NATO normáit vesszük figyelembe, akkor egyértelmű, hogy a GDP jelenlegi 1,5 százalékánál többet kell a hadseregre költenünk, és legalább 2 százalékig kell emelnünk a részesedést. Közben figyelniük kell a térségre is. Ezért fontos a környező országokkal a bizalomerosztás, a transzparencia. A bécsi haderőcsökkentési tárgyalások eredményeképp viszont siker re-

ményében egyik ország sem tudja megtámadni valamelyik szomszédját, illetőleg jelentősen növelni fegyveres erejét.

— Szerbia sem?

— Jugoszlávia tényleg kimaradt a haderőcsökkentésből, mint el nem kötelezett ország. Éppen ezért egyik legfontosabb külpolitikai célunknak kell lennie, hogy a délszláv probléma rendezése során ezt a csökkentést ki kell terjeszteni Jugoszlávia utódállamaira is, hiszen ott jelenleg sokkal nagyobb a fegyversűrűség, mint Európa többi részén. Ez viszont nemcsak a mi problémánk, hanem egész Európáé.

— Most neveztek ki új vezetőt a Katonai Felderítő Hivatal élére Botz László tábornok személyében. Valószínűleg lesz is éppen elég dolga, hiszen ha csökken a hadsereg képessége, akkor megnő a hírszerzés, a felderítés megelőzést szolgáló szerepe.

— A klasszikus hírszerzés szerepe ma már visszaszorulóban van. A NATO-ban például minden tiszttel ismertek azok az adatok, amelyekért korábban például Franciaország és Németország hatalmas energiát és sok pénzt áldozott — egymás ellen. Tehát a térség jövőben NATO-tagsága esetén a hírszerzés jelentősége csökken. A mai komputertizált világban az információk 99 százalékát nem az illegális csatornákon szerzik be.

— Mi mindig lelkesen túteljesítjük szövetségi feladatainkat. A NATO iránt érzett, egyelőre még sokáig reménytelennek látszó szerelmünk jele volt például, hogy az Öböl-háború idején az iraki hadsereg elektronikai megbénításához mi is hozzájárultunk, hiszen ez többek között magyar gyártmányú hírközléssel volt felszerelve. Az AWACS-gépeket is ellenszolgáltatás nélkül engedjük felettünk repkedni. Lehet, hogy egyszer még zokon veszi ezt Ukrajna, hiszen oda is ellátni tőlünk. Mit kaptunk mi ezekért cserébe a NATO-tól? Vajon ha az AWACS-gépek hazánk veszélyeztetését észlelik, akkor értesítenek minket?

— Az iraki kérdésről nem tudok nyilatkozni. Ami az AWACS-gépeket illeti, azok olyan ENSZ-békefenntartó akciót támogatnak, amelyet mi is megszavaztunk, tehát elemi kötelességünk a légtérünkbe engedni őket. Az a tény, hogy ezek a gépek az egész térséget figyelhetik, az egész térség biztonságát növeli. Ha Magyarország irányában valami fenyegetőt észlelnek, természetesen értesítenek, amint ez már meg is történt délszláv viszonylatban.

SZÉKELY KECSKÉS JÁNOS

Honvédelem-irányítás civilben és mundérban (Keleti György miniszter katonai vezetőkkel)